

ภูมิหลัง

สภาพทางเศรษฐกิจที่เกิดวิกฤตในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาแก่ราษฎรในชนบทและเมืองเป็นอย่างมาก เพราะที่ผ่านมาเมื่อราษฎรได้ผลผลิตแล้วส่วนใหญ่จะนำเงินไปชำระหนี้ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงในชุมชน หรือถ้ามีเงินเหลือก็จะนำไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยหรือเล่นการพนันกันหมด “ไม่รู้จักออม” เมื่อมีเงินไม่พอก็ไปกู้หนี้ยืมสินใหม่ ทำให้มีหนี้สินอยู่ตลอดเวลา นอกจากปัญหาหนี้สินในชนบทยังมีปัญหาการจำหน่าย สินค้าเกษตรได้ในราคาตกต่ำ การผลิตไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร และปัญหาการบริโภคสินค้าจำเป็น ในครัวเรือนราคาสูง ฯลฯ

ในสมัยก่อนส่วนใหญ่ในชนบทการแก้ปัญหาหนี้สินทางการเกษตร รัฐบาลจะให้มีการจัดตั้งสหกรณ์หาทุน (สหกรณ์การเกษตรในปัจจุบัน) ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่กล่าวมาแล้วซึ่งได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2459 (ยินดี เจ้าแก้ว : 2536 หน้า 95) ปัจจุบันได้มีการแบ่งเป็นสหกรณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ถึง 6 ประเภท นอกจากสหกรณ์แล้วในชุมชนได้มีการจัดตั้ง องค์การการเงินของชุมชนที่ไม่ได้ใช้กฎหมายสหกรณ์ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะ ธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งองค์การเหล่านี้เป็นองค์การธุรกิจชุมชน ที่ประชาชนเป็นเจ้าของ มีการบริหารจัดการร่วมกัน และเป็นลูกค้ำกันเอง อาจะจัดตั้งจากการสนับสนุนขององค์การของรัฐ หรือประชาชนจัดตั้งขึ้นมาจากชุมชนที่มีภูมิปัญญาของคนในชุมชนด้วยความต้องการที่จะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมขึ้นในชุมชน

ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชได้จัดตั้งขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2534 จากการสนับสนุนและความช่วยเหลือระหว่างสหพันธ์แรงงานภาคเกษตรกรรมระหว่างประเทศ (IPAAW) กับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน เพื่อแก้ไขปัญหายของราษฎรในชนบท จึงได้มาทดลองจัดตั้งเป็นครั้งแรกในภาคใต้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งหลังจากที่ได้ทดลองจัดตั้งในภาคอีสานประสบความสำเร็จร่วมกับโครงการอีสานเขียวในโครงการพระราชดำริของในหลวง ที่ทรงต้องการให้ประชาชนมีองค์การทางการเงินเป็นของตนเองอย่างอิสระ ปัจจุบันจังหวัดนครศรีธรรมราชมีธนาคารหมู่บ้านเป็นจำนวน 150 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นธนาคารที่ก่อตั้งกันมากในปี 2541 อันเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่รัฐบาลกำหนดนโยบายเด่นชัดเรื่องการส่งเสริมธุรกิจชุมชน ทั้งในเมืองและชนบทเพื่อมุ่งสู่การพึ่งตนเองและพัฒนาแบบองค์รวม คือใช้องค์การหลาย ๆ ฝ่าย ร่วมกันพัฒนาธุรกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จ จากจำนวน ธนาคารหมู่บ้านที่มีในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นธนาคารหมู่บ้านในยุคปัจจุบัน (2541) ซึ่งธนาคารที่ตั้งสมัยแรกจัดตั้งไม่ค่อยจะได้รับความสำเร็จนัก เพราะขาดองค์ประกอบหลายด้านคือเมื่อมีปัญหาใดก็ไม่มีใครให้คำแนะนำได้ จึงได้มีการ

ทดลองจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัดขึ้นเมื่อมีพ.ศ. 2536 เพื่อเป็นองค์กรระดับสูงคอยให้การช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ธนาคารหมู่บ้านระดับตำบล ระดับหมู่บ้านได้ ปรากฏว่าไม่ประสบผลสำเร็จในการบริหาร เพราะมีปัญหาหลายประการ จากการสัมภาษณ์กรรมการที่ปรึกษาของสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช (นายถาวร จุฬเสวด) ได้เล่าปัญหาว่ามาจากกรรมการของเครือข่ายไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ และวิธีการบริหาร ขาดเงินทุน ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ที่เป็นพี่เลี้ยงในเชิงวิชาการและปัจจัยอื่น ๆ แต่เพื่อให้องค์กรระดับล่างได้มีที่ปรึกษาและเกิดความเข้มแข็ง จึงจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัดขึ้นใหม่เมื่อวันที่ 5 พ.ย. 2541 จากมติของการประชุมสัมมนาตัวแทนธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยร่วมกับสถานศึกษาคือ โปรแกรมวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นที่ปรึกษา และได้ชื่อว่าสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช มีคณะกรรมการสภาธนาคารหมู่บ้านประกอบด้วยตัวแทนจากอำเภอ ตำบล ที่มีธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่โดยใช้สถานที่พบปะ ประชุม ที่ทำการ สำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

การที่จะพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ในปัจจุบันมีหลายแนวทาง แต่ที่เป็นที่ยอมรับกันมากคือการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เป็นที่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาควรจะกระตุ้นให้ชุมชน หรือองค์กรในชุมชน มีความคิดที่จะพัฒนาตนเอง รู้จักปัญหาของตนเอง ควรจะปรับปรุงพัฒนาในส่วนไหน ไม่ใช่องค์กรพี่เลี้ยง ที่ปรึกษาคิดเอาเองแล้วไปสั่งให้ชุมชนปฏิบัติ ควรเป็นการพัฒนาที่มาจากความร่วมมือกันพัฒนาชุมชน/สังคม หรือที่เรียกว่าแบบพหุภาคี(พันธมิตร) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างศักยภาพของชุมชน/สังคม ระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานในภาคส่วนต่าง ๆ เป็นฐานคิดไปสู่การพัฒนาที่มั่นคง ปัญหาวิกฤติของสังคมไทยเป็นปัญหาโครงสร้าง การแก้ปัญหาที่แท้จริงควรเน้นที่โครงสร้างชุมชน/สังคมและพบว่าชุมชนที่มีโครงสร้างเข้มแข็งเป็นของตนเองสามารถยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางวิกฤติเศรษฐกิจ สังคมที่เสื่อมโทรมและพบว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นยุทธวิธีที่สำคัญ จะนำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้นภาวะแห่งการพัฒนาใหม่จำเป็นต้องอาศัยฐานคิดที่เป็นแกนกลางและปฏิสัมพันธ์กันกับชุมชน มีชุมชนเป็นฐาน และถ้าเป็นการวิจัยก็ควรเป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research (PAR) เป็นวิธีที่ช่วยประชาชนให้สามารถควบคุมชีวิตของเขาเอง ผ่านกระบวนการของสหวิทยาการ โดยสร้างความรู้ใหม่ขึ้นจากการผสมผสานความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าด้วยกัน แล้วใช้ความรู้ใหม่นั้นเปลี่ยนแปลงหรือปฏิรูปความเป็นจริงในสังคม (Realities) ของเขา (สำนักวิจัยและบริการวิชาการ : 2541 หน้า 41) โดยการยึดหลักการสำคัญดังนี้

1. **ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน** โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ เป็นการปฏิบัติกันแพร่หลายในหมู่คนชาวบ้าน คนยากจน

2. **ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน** ด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง เป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์แทนที่จะละเลย หรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งไร้คุณค่า

3. **ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน และคนยากจน** โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้ อย่างเหมาะสม

4. **สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน** โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถาม

5. **ปลดปล่อยความคิด** การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรีในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์วิจารณ์ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่าง ๆ สามารถยื่นข้อคัดค้านพลังอิทธิพลจากภายนอกหรืออำนาจค้ำจุนของผู้มีอำนาจ

จากที่กล่าวมาแล้วทำให้ผู้วิจัยสนใจที่วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในบทบาทของสภาชนาการหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชในการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการและปัจจัยส่วนอื่น ว่ามีจุดอ่อนจุดแข็งอะไรบ้างในการดำเนินงาน เพื่อนำผลของการวิจัยมาปรับปรุงสภาชนาการหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชต่อไป

๙. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการพัฒนาของสภาชนาการหมู่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาบทบาทของคณะกรรมการดำเนินการสภาชนาการหมู่บ้านระดับจังหวัด
3. เพื่อศึกษาจุดอ่อนจุดแข็งในการดำเนินงานของสภาชนาการหมู่บ้านระดับจังหวัด

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ทราบโครงสร้างและกระบวนการพัฒนาของสภาชนาการหมู่บ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ได้ทราบบทบาทการดำเนินงานจุดอ่อนจุดแข็งของสภาธนาคารหมู่บ้านระดับ

จังหวัด

3. ผลจากการวิจัยสามารถนำไปปรับปรุงการดำเนินงานของสภาธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัด และทำให้องค์กรต่าง ๆ รู้จักสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชมากขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านบุคคลและองค์กร ศึกษาเพราะคณะกรรมการดำเนินการของสภาธนาคาร หมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 2.1 ศึกษาโครงสร้างการดำเนินงานและกระบวนการพัฒนาของสภาธนาคาร หมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 2.2 ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการดำเนินการ และจุดอ่อนจุดแข็งของการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการ

นิยามศัพท์

สภาธนาคารหมู่บ้าน	หมายถึง	เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช
โครงสร้างการดำเนินงาน	หมายถึง	โครงสร้างการดำเนินงาน การกำหนดกรอบหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการในสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช
บทบาท	หมายถึง	หน้าที่ที่พึงกระทำตามระเบียบ ข้อบังคับ หรือนอกระเบียบ แต่ทำให้องค์กรเจริญเติบโตดำเนินได้ประสบความสำเร็จ
คณะกรรมการดำเนินการ	หมายถึง	คณะกรรมการดำเนินการของสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่เป็นตัวแทนของธนาคารหมู่บ้านระดับอำเภอ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมกับบทบาทของสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยใช้การวิจัยคุณภาพแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ดูแลให้บริการกับสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าสังเกตและเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เช่น การประชุมประจำเดือน การจัดกิจกรรม

ต่าง ๆ เนื่องจากผู้วิจัยเป็นกรรมการที่ปรึกษาของสภาธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัด จึงได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสภาธนาคารทุกครั้ง และนำกิจกรรมเหล่านั้นมากำหนดแผนการศึกษาวิจัย

แผนงานในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เตรียมแผนงานการวิจัยดังนี้

1. ศึกษากระบวนการพัฒนาและโครงสร้างการดำเนินงานของสภาธนาคารหมู่บ้านจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. ศึกษาสภาพพื้นฐาน บทบาทการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และจุดอ่อนจุดแข็ง โดยใช้สถิติเป็น ค่าร้อยละ(%) และการเรียงลำดับ ในการวิเคราะห์
3. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ทางสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เพื่อมาเป็นแนวทางเป็นการอบความคิดในการศึกษาวิจัยและเตรียมการเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมและรวบรวมข้อมูลในการศึกษา
4. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ สัมมนาวิเคราะห์ (Focus Group) ร่วมกับคณะกรรมการดำเนินการของสภาธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัด